

CZESŁAW GRAJEWSKI* – WARSZAWA

KANONIK JAN Z LUBLINA I JEGO TABULATURA

Już w wieku XV zaczęły z Italii docierać do Polski pierwsze jaskółki humanizmu – nowego prądu intelektualnego i kulturalnego Europy Zachodniej. Nie jest to dziwne, ojczyzna renesansu w tamtym czasie przeżywała okres świetności, a i termin *rinascimento* (*odrodzenie*), ukuty we Włoszech za sprawą Georgio Vasariego¹, od 1550 roku oznacza zarówno ten wspaniały okres w rozwoju kultury, jak i cały zakres myśli, idei kontrastujących z minioną epoką wieków średnich. Zauroczenie kulturą humanizmu stało się jednym z głównych czynników rozwoju kultury polskiej w wieku następnym – tzw. złotym wieku kultury polskiej. Kontakty polskich studentów, artystów, duchowieństwa² z przedstawicielami owego prądu intelektualnego zaowocowały wspaniałymi dziełami sztuki w wielu dziedzinach. Kultura muzyczna w wielu klasztorach była istotną częścią życia duchowego zakonników, niejednokrotnie nauka muzyki była obowiązkowa w trakcie formacji intelektualnej kleryków. Już Jan Długosz stwierdził, że kanonicy w klasztorze Bożego Ciała w Krakowie byli w śpiewie akuradni. W takiej więc perspektywie należy postrzegać powstanie w Kraśniku w latach 1537-1548 jednego z najważniejszych zabytków kultury muzycznej polskiego odrodzenia – tabulatury księdza Jana z Lublina.

Bez wnikania w szczegóły, tabulaturą, w kontekście niniejszego artykułu, nazywać należy zbiór utworów muzycznych przeznaczonych do wykonania na organach, utrwalony szczególnym rodzajem notacji muzycznej. Notacja tabulatorowa nie jest specyficzna tylko w odniesieniu do organów; jednak to właśnie tabulatury organowe, obok lutniowych i – później – gitarowych zdobyły największą popularność.

* Czesław Grajewski – prof. dr hab. muzykologii; Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

¹ Georgio Vasari (1511-1574), włoski historyograf, architekt i malarz; w swoim dziele życia pt. *Le vite de' più eccellenti pittori, scultori, e architettori* (1550) przedstawił ideę odrodzenia sztuki.

² O takim zauroczeniu pisze w kontekście fundacji ksiąg liturgicznych dokonanej przez prymasa J. Łaskiego dla kolegiaty w rodzinnym Łasku pisze P. Tańkowski, *Jan Łaski (1456-1531) kanclerz koronny i prymas Polski*, Warszawa 2007, s. 329-330.

Polskie tabulatory organowe są źródłami muzycznymi istotnymi nie tylko z polskiego punktu widzenia. Wśród nich tabulatura ks. Jana z Lublina jest najwcześniejszym kompletnie zachowanym zabytkiem polskiej muzyki organowej, w dodatku jednym z najstarszych i najobszerniejszych tego typu, jakie powstały w Europie i z tego powodu budzi zainteresowanie badaczy polskich³ oraz obcych⁴. Jest ona ważnym zjawiskiem w XVI-wiecznej europejskiej muzyce organowej⁵ i często obok niej, niemal jednym tchem wymienia się dwie XVI-wieczne tabulatory polskie: tabulaturę z klasztoru Świętego Ducha w Krakowie (1548) oraz tabulaturę łowicką (niekiedy zwaną tabulaturą Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego lub tabulaturą Marcina Leopolda, 1580)⁶. Niestety, oryginały obu zabytków zaginęły⁷.

Mówiąc o tabulaturze ks. Jana z Lublina, trzeba zaznaczyć – bo nie zawsze jest to oczywiste – że zawiera ona różnorodny repertuar muzyczny, niekoniecznie pierwotnie przeznaczony na organy. Owszem, są w niej bardzo wartościowe tzw. preambula, czyli organowe preludia, a obok nich organowe opracowania utworów wokalnych, m.in. *Ave Hierarchia* (autorstwa Mikołaja z Krakowa⁸) czy *Nuż my dziatki zaśpiewajmy* (anonimowa kolęda). Oba utwory, zwłaszcza pierwszy (*Zdrowaś bądź Maryja*) w niektórych regionach znajdują się jeszcze w praktyce liturgicznej⁹.

Drugim polskim kompozytorem, którego jedyny zidentyfikowany utwór, motet *Protexisti me Deus* w postaci transkrypcji organowej, zachował się w tabulaturze, jest Mikołaj z Chrzanowa¹⁰. Listę rozpoznanych dotąd twórców polskich,

³ *Tabulatura organowa Jana z Lublina*, t. 1, wyd. K. Wilkowska-Chomińska, Kraków 1964, s. 5-9; P. Gancarczyk, *Uwagi kodykologiczne o Tabulaturze Jana z Lublina (1537-1548)*, „Muzyka”, 41 (1996) nr 3, s. 45-58.

⁴ J. R. White, *The Tablature of Johannes of Lublin. Ms 1716 of the Polish Academy of Sciences in Cracow*, „Musica Disciplina. A yearbook of the history of Music”, 17 (1963) s. 137-162; tenże, *Original Composition and Arrangements in the Lublin Keyboard Tablature*, w: *Essays in musicology. A birthday offering for Willi Apel*, red. H. Tischler, Bloomington 1968, s. 83-92; M. Wilfing-Albrecht, *Deutsche Musik in Polen. Ludwig Senfls Motetten in der Tabulaturammlung des Johannes von Lublin*, Wien 2013 [praca dyplomowa, Uniwersytet Wiedeński].

⁵ J. Gołos, *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972, s. 127; J. Erdman, *Organy. Poradnik dla użytkowników*, Warszawa [1992], s. 101.

⁶ J. Gołos, *Tabulatura łowicka (d. WTM I/220). Omówienie i facsimile*, Warszawa 1995; Erdman, *Organy*, s. 101-102; Gołos, *Polskie organy*, s. 141; M. Dorawa, *Organy Torunia i okolicznych kościołów*, Toruń 2011, s. 36.

⁷ Gołos, *Polskie organy*, s. 141. Monografię poświęconą tabulaturze stworzył A. Chybiński, *Tabulatura organowa Jana z Lublina (1540)*, „Kwartalnik Muzyczny”, 1-2 (1911), 3 (1912), 4 (1913). Istotne jest także opracowanie naukowe wraz z katalogiem tematycznym Z. Jachimeckiego, *Tabulatura organowa z biblioteki Klasztoru Św. Ducha w Krakowie z r. 1548*, Kraków 1913.

⁸ N. C. [Nicolaus Cracoviensis], organista i kompozytor działający w I połowie XVI w. P. Poźniak, *Mikołaj z Krakowa*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000 (dalej EM), s. 261-262.

⁹ Erdman, *Organy*, s. 101.

¹⁰ Prawdopodobnie tożsamy z monogramistą N. Ch. Organista i kompozytor zmarły w Krakowie w 1562 roku. P. Poźniak, *Mikołaj z Chrzanowa*, EM, s. 261.

których dzieła znajdują się w tym zbiorze, zamyka Seweryn Koń¹¹ z utworem bez tytułu, za to jako jedyny w całej tabulaturze podpisany imieniem i nazwiskiem.

Tabulatura ks. Jana z Lublina jest dziełem obszernym, liczącym 260 kart, zawierającym ponad 300 utworów. Poza wspomnianymi preambulami (21) zbiór zawiera opracowania cykli mszalnych (3), pojedynczych części ordinarium missae, antyfon, hymnów i in. form muzyki liturgicznej, pieśni świeckich (chansons), tańców (36) oraz część teoretyczną – traktaty muzyczne umieszczone na początku (*Ad faciendum cantum choralem*)¹² i w zakończeniu (*Ad faciendam corecturam*). Na podstawie drugiego, bardzo zresztą krótkiego traktatu Sebastian Adamczyk dokonał autorskiej rekonstrukcji sytemu temperacji i następnie praktycznej aplikacji w organach w kościele św. Krzyża w Krakowie.

Tabulatura ks. Jana z Lublina jest niezwykle ważnym źródłem historycznym także z punktu widzenia recepcji osiągnięć kompozytorskich twórców zachodnioeuropejskich na gruncie rodzimym. Potwierdza bowiem znajomość w Polsce zachodniego repertuaru muzycznego, zarówno konfesyjnego jak i świeckiego. Zawiera kompozycje w większości anonimowe, niemniej, wśród zidentyfikowanych utworów są dzieła mistrzów tej miary co Phynk (prawdopodobnie chodzi o Heinricha Fincka, ok. 1445-1527), Heinrich Isaac (ok. 1450-1517), Josquin des Pres (ok. 1450-1521), Antoine Brumel (ok. 1460 – ok. 1512), Philippe Verdelot (ok. 1480 – ok. 1530), Constanzo Festa (1480-1545), Clément Janequin (ok. 1485 – ok. 1558), Ludwig Senfl (1486-1543), Claude de Sermisy (ok. 1490-1562). Pośród dzieł tych uznanych mistrzów zostały zamieszczone kompozycje (lub opracowania) mniej znanych kompozytorów, co nie musi oznaczać, że wówczas mało kto o nich słyszał: Girolamo Cavazzoniego (ok. 1510 – po 1565)¹³, Lupusa Hellincka (1493/4 – ok. 1541)¹⁴, Thomasa Stoltzera (ok. 1480-1526)¹⁵, Georga Bracka (Jörga Bracka, zm. przed 1517)¹⁶ i innych¹⁷.

Warto zwrócić uwagę na daty życia wymienionych kompozytorów i porównać je z czasem powstania tabulatury ks. Jana z Lublina, by zdać sobie sprawę z aktualności repertuaru w niej zawartego. Oto bowiem w momencie ukończenia spisywania tabulatury żyli jeszcze i działali: Clément Janequin, Claude de Sermisy i Girolamo Cavazzoni; pozostali z wymienionych wyżej kompozytorów zmarli niewiele wcześniej. Zwłaszcza obecność w tabulaturze ks. Jana z Lublina utworu G. Cavazzoniego¹⁸ wskazuje na jej aktualność, bowiem kompozytor ten wydał

¹¹ W tabulaturze: Severinus Konij – kompozytor krakowski pierwszej połowy XVI w. P. Pożniak, *Koń Seweryn*, EM, s. 165.

¹² Incipit pierwszego traktatu o grze na organach nosi datę dzienną: 18 II 1540 roku.

¹³ K. Morawska, *Cavazzoni Girolamo*, EM, s. 60-61. Jerzy Gołos upatruje w tym przypadku autorstwa Marco Antonio Cavazzoniego (1490 – ok. 1570), ojca Girolamo. Por. Gołos, *Polskie organy*, s. 127. H. Colin Slim podaje późniejsze daty życia Girolamo: ok. 1525 – po 1577, zob. *Brack Georg*, w: *New Grove Dictionary of Music and Musicians*, vol. 4, red. S. Sadie, New York-Hong Kong 1980, s. 35.

¹⁴ P. Pożniak, *Hellinck Lupus*, EM, s. 172.

¹⁵ P. Pożniak, *Stoltzer Thomas*, EM, s. 126-127.

¹⁶ H. Ch. Müller, *Brack Georg*, w: *New Grove Dictionary of Music and Musicians*, vol. 3, red. S. Sadie, New York – Hong Kong 1980, s. 149.

¹⁷ Więcej autorów opracowań wymienia Gołos, *Polskie organy*, s. 127.

¹⁸ Ścisłe biorąc, nie jest to kompozycja G. Cavazzoniego, a opracowanie chanson P. Passereau

swój pierwszy zbiór *Intavolatura cioè recercari... libro primo* w Wenecji w 1543 roku, a najpóźniej w 1548 roku, więc niemal bez opóźnienia – jak na ówczesne warunki – pojawił się w źródle polskim.

Tak krótki czas, jaki upłynął od pojawienia się kompozycji w druku weneckim do zamieszczenia jej w tabulaturze jest dowodem ożywionych kontaktów muzyków Lubelszczyzny z ośrodkami zachodnioeuropejskimi. Niekoniecznie owe kontakty musiały mieć charakter interpersonalny, aczkolwiek wykluczyć tego nie można; w końcu któryś z zakonników, wracając z Rzymu przez Wenecję, mógł taki zbiór (może nawet okrzyknięty jakimś ówczesnym odpowiednikiem dzisiejszego terminu *bestseller*) nabyć i przywieźć na użytek klasztoru. Jak wykazują badania, większość druków muzycznych, tzw. imiennych, sprowadzano właśnie z Italii¹⁹. W Kraśniku – kuźni kultury i silnym ośrodku gospodarczym – w XVII wieku funkcjonowała kapela muzyczna, niewykluczone zatem że i wcześniej, w XVI wieku, mogła istnieć. Nie to jest zresztą w tym momencie najistotniejsze. Godny podkreślenia jest fakt wykonywania w Polsce muzyki takiej, jaką ówczesnie wykonywano we Włoszech, Niemczech czy Niderlandach.

Tabulatura wszakże nie jest świadkiem tylko odtwarzania aktualnej muzyki powstałej poza Polską. Transkrypcje utworów, m.in. *Oczy me mile* oraz *Aleć nade mną Venus*²⁰, pokazują, że polscy kompozytorzy doby renesansu starali się nawiązywać do zdobyczy europejskich, nawet przy użyciu skromniejszych warsztatowo środków. Ową łączność potwierdzają także utwory o charakterze tanecznym zapisane w kraśnickim zabytku, zdradzające wpływy folkloru polskiego oraz obcego – niemieckiego, włoskiego, hiszpańskiego czy węgierskiego. Tabulatura zatem jest źródłem, w którym przenikają się muzyka religijna (nawet liturgiczna) ze świecką, jest źródłem, które przechowało elementy muzycznej kultury dworskiej, profesjonalnej oraz ludowej.

Osoba ks. Jana z Lublina łączona jest tradycyjnie z przedmiotowym zabytkiem. Być może kanonik Jan był pierwszym właścicielem rękopisu, który obecnie przechowywany jest w Bibliotece PAN w Krakowie pod sygn. Ms 1716²¹, zaś osoby, których podpisy widnieją w tabulaturze były albo kopistami albo nawet kolejnymi właścicielami księgi. Dotychczas nie udało się jednak zgromadzić wystarczających informacji do zidentyfikowania ks. Jana z Lublina jako kopisty bądź właściciela tabulatury.

dokonane przez Cavazzoniego i w tej postaci wpisane do tabulatury. Morawska, *Cavazzoni Girolamo*, s. 61.

¹⁹ T. Jeż, *Znaczenie antologii madrygałowych w recepcji repertuaru muzycznego w Europie Północno-Wschodniej*, w: *Europejski repertuar muzyczny na ziemiach Polski*, red. E. Wojnowska, Warszawa 2003, s. 64.

²⁰ Intawolacja *Aleć nade mną Venus* dokonana przez N. C. – Mikołaja z Krakowa, długo uznawana była za pierwszy polski madrygał, a więc typowo włoski wykwit kultury muzycznej. Celne spostrzeżenie P. Poźniaka nakazuje zrewidować ten pogląd. Pierwowzorem okazała się villotta *De là da l'acqua sta la mia amorosa* autorstwa najprawdopodobniej Francesca Patavina. Zob. P. Poźniak, *Koniec legendy o polskim madrygale*, „Muzyka”, 41 (1996) nr 3, s. 59-60.

²¹ P. Poźniak, *Jan z Lublina*, EM, s. 408-409. Rękopis po kasacie klasztoru znalazł się w posiadaniu etnografa i językoznawcy, dr. Hieronima Łopacińskiego. Po jego śmierci w 1906 roku został przekazany do krakowskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk. *Głos, Polskie organy*, s. 127.

Badacze zajmujący się kulturą muzyczną renesansu w Polsce poprzestawali na ogólnikowych stwierdzeniach o Janie z Lublina jako zakonniku, organiście, kompozytorze działającym w XVI wieku²². Trudności pogłębia fakt dwukrotnego wpisania w wykazie studentów Akademii Krakowskiej Jana z Lublina - pierwszy raz wśród tych, którzy otrzymali tytuł *magister in artibus et philosophia*, drugi raz przy określeniu *baccalariatus in artibus*²³.

Jeśli (trzeba mocno podkreślić to zastrzeżenie) ks. Jan odbył, a przynajmniej rozpoczął studia w Krakowie, to można go identyfikować jedynie z Janem z Lublina, synem Alberta, który został wpisany na listę studentów Wydziału Artium w semestrze zimowym 1520 roku, za rektoratu mistrza Jakuba z Arciszewa²⁴. Ukończył studia bez uzyskania stopnia akademickiego. Gdyby natomiast odrzucić możliwość odbycia studiów w Krakowie przez ks. Jana, to alternatywą pozostają studia u dominikanów lubelskich. Akta oficjalatu lubelskiego z pierwszej ćwierci XVI w. potwierdzają istnienie w klasztorze studium internum oraz wymieniają profesorów teologii tegoż studium. Także kontakty kanoników kraśnickich z dominikanami w Lublinie również w XVI wieku są potwierdzone źródłowo. W XVIII wieku studiowało tam trzech kanoników, a profesorowie dominikańscy jeszcze w XIX wieku dojeżdżali z wykładami do Kraśnika.

Wiadomo natomiast na pewno, że ks. Jan z Lublina był kanonikiem regularnym w kraśnickim klasztorze, o czym informuje tytuł wytłoczony na okładce: *Tabulatura Ioannis de Lyublyn Canonicorum Regularum de Crasnyc, 1540*. Więcej światła na tę historyczną postać rzuca nekrolog zawarty w tzw. rękopisie kraśnickim²⁵. Z pewnością także kanonik Jan był wyświęconym kapłanem, o czym świadczy tytuł *dominus* umieszczony przy jego nazwisku w nekrologu. Jest to o tyle istotne, że mimo braku wiedzy na temat wykształcenia ogólnego ks. Jana, fakt święceń pośrednio potwierdza zdobycie przez niego wykształcenia akademickiego (najprawdopodobniej bez uzyskania stopnia akademickiego). Brak wykształcenia akademickiego był przeszkodą w dopuszczeniu kleroika do święceń, a mężczyzna wstępujący do klasztoru kanoników regularnych i nie legitymujący się wykształceniem wyższym mógł być tylko konwersem, a w takim przypadku nie przysługiwałby mu tytuł *dominus*.

Do nowicjatu u kanoników regularnych nie przyjmowano kandydatów przed 16. rokiem życia, a święceń kapłańskich nie udzielano przed 23. rokiem życia. Co prawda, prawo wymagało od kandydata do święceń osiągnięcie wieku 25 lat, niemniej jeśli kandydat był przygotowany teologicznie, mógł prosić o dyspensę od tej granicy wieku. W każdym przypadku jednak bezwzględnie musiał mieć ukończone 23 lata. W żadnym z udokumentowanych (zarówno w źródłach archi-

²² H. Feicht, *Musikalische Beziehungen zwischen Österreich und Altpolen und Grazer Beiträge zur polnischen Musikgeschichte*, w: *Opera musicologica Hieronymi Feicht*, t. 3: *Studia nad muzyką polskiego renesansu i baroku*, red. Z. Lissa i in., Kraków 1980, s. 523; L. Zalewski, *Biblioteka Ks. Ks. Kanoników Regularnych Laterańskich w Kraśniku*, Lublin 1922, s. 6.

²³ Poźniak, *Jan z Lublina*, s. 408.

²⁴ *Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509-1551*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, R. Grzesik, Warszawa 2010, s. 112.

²⁵ Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, rkps sygn. III 608, s. 115-126.

walnych biskupich w Krakowie jak i rzymskich w Watykanie) przypadków dyspensy z powodu wieku nie ma prośby o udzielenie święceń kapłańskich wcześniej niż 1,5 roku przed osiągnięciem wieku 25 lat przez proszącego²⁶.

Ostrożnie szacując, można przyjąć, że ks. Jan urodził się około 1500 roku lub niedługo później. Pochodził z mieszczańskiego środowiska Lublina. Nauki początkowe musiał pobierać w dobrej szkole parafialnej w Lublinie. W końcu ośrodek ten już w XV wieku był siedzibą oficjałatu, co zobowiązywało m.in. pod względem wykształcenia.

Analiza dokumentów upoważnia do stwierdzenia, że ks. Jan wstąpił do klasztoru kraśnickiego około roku 1530, za przeoratu ks. Jana Chryzostoma. W każdym razie ks. Jan był w kraśnickim klasztorze już w roku 1537²⁷ i na pewno był już wówczas po święceniach kapłańskich, co poświadcza sama tabulatura. Jego muzyczna aktywność rozpoczęła się najprawdopodobniej w okresie rządów ks. Andrzeja z Bodzentyna (1531-1535) i następnie osiągnęła swoje maksimum w okresie prepozytury ks. Andrzeja ze Słupczy (1535-1561)²⁸. Najprawdopodobniej uczestniczył także jako organista w procesie nauczania w szkole parafialnej. W tym kontekście wydaje się, że uczniem ks. Jana mógł być ks. Walenty z Sędziszowa (Śmietański), zmarły 30 listopada 1572 roku²⁹. Legat z końca XVI wieku poświadcza, że w szkołach parafialnych w Krakowie i Wolbromiu kantor uczył śpiewu, organista zaś muzyki (tj. gry na organach).

Kanonicy regularni stosowali zasadę, w myśl której przez pięć lat po uzyskaniu święceń zakonnicy nie obejmowali urzędów; wyjątkiem mógł być organista. W XVII i XVIII wieku były przypadki, że przez pewien czas za organami zasiadali nawet klerycy. Zdarzało się tak w Wilnie i Słonimiu. Rzecz znamienna, że przed połową XIX wieku żaden z konwersów nie był organistą, przynajmniej nekrologi klasztorne tego nie ujawniają. Pośród konwersów byli rzemieślnicy – stolarze, snycerze, krawcy, szewcy, nawet artyści-malarze, nie było natomiast organistów. Wszyscy organiści zakonni wymienieni w nekrologach (łącznie kilkanaście osób) byli w większości księżmi, rzadko klerykami. Organiści klasztorni (księża) pracowali także w duszpasterstwie: np. dokumenty z XVII w. dość często przekazują informację o ochrzczeniu dziecka przez organistę³⁰.

W klasztorze kraśnickim w drugiej połowie XV wieku przebywał inny jeszcze Jan z Lublina, którzy zmarł przed 1512 rokiem³¹. Dokument wystawiony 4 V

²⁶ Za tę informację oraz zwrócenie mojej uwagi na interesujące dokumenty zakonne, pomocne przy redagowaniu niniejszego tekstu wyrażam wdzięczność ks. prof. dr. hab. Kazimierzowi Łatakowi CRL.

²⁷ J. Raczek wymienia Jana z Lublina wśród organistów klasztoru Bożego Ciała w Krakowie w roku 1540, jednak bez podania źródła: *Organy w bazylice Bożego Ciała w Krakowie na Kazimierzu u kanoników regularnych Laterańskich - AD 2008*, w: *Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce*, red. K. Łatak, I. Makarczyk, Kraków [2008], s. 487.

²⁸ E. Zielińska, *Nekrolog klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Kraśniku*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, 2 (2010) s. 110.

²⁹ Tamże, s. 109.

³⁰ Np. *Pater organarius baptizavit* (20 grudnia 1632), Księga aktów urodzin parafii Wniebowzięcia NMP w Kraśniku, Archiwum Parafialne Kraśnik, sygn. U-1629-1670, k. 21v (w tym przypadku chodzi o ks. Augustyna Godereckiego).

³¹ Wzmiankowany 26 stycznia 1512 roku jako zmarły. Do 1600 roku w klasztorze kraśnickim

1501 roku wymienia go w składzie konwentu; w tym czasie nie było w krańcickim klasztorze innego Jana z Lublina. Nie było go również w składzie kapituły konwentualnej, która w listopadzie 1521 roku wybrała na prepozyta ks. Łukasza (zresztą nie było wówczas zakonnika o imieniu Jan).

Okres pobytu kanonika Jana w klasztorze krańcickim przypadł na czas dynamicznej aktywności kulturalnej w dziejach klasztoru. Wówczas nastąpiła rozbudowa korpusu muzycznego kościoła. To czas, kiedy w kościele klasztornym zbudowano empore muzyczną przy materialnym wsparciu Tęczyńskich – Stanisława Gabriela, dziedzica pobliskiego Batorza i Jan Gabriela, dziedzica Kraśnika. Ksiądz Jan, jako wyraźnie uzdolniony muzyk, prawdopodobnie stanowił filar zespołu muzyków kraśnickich. Nie jest wykluczone, że przynajmniej niektóre z utworów zapisanych w tabulaturze były wykonywane w salonach Tęczyńskich. Zmarł w klasztorze 14 listopada 1552 roku³², o czym jasno informuje nekrolog kraśnicki, będący częścią wspomnianego tzw. kodeksu kraśnickiego. To właśnie źródło podaje datę dzienną i roczną śmierci artysty.

Nie jest to jedyny ślad zakończenia w Kraśniku życia autora bądź właściciela tabulatury. Wzmiankę o zgonie kanonika Jana, aczkolwiek bez daty dziennej i rocznej, potwierdza nekrolog klasztoru krakowskiego³³. Wpisy o zgonie znajdują się także w klasztornych nekrologach: krakowskim³⁴ oraz wileńskim³⁵. Wielość wpisów o zgonie konfratra wyjaśnia zwyczaj zakonny: w nekrologu klasztoru, w którym jeden z kanoników zmarł, pisarz zamieszczał dokładną datę śmierci, natomiast nekrologi pozostałych domów uzupełniane były na bieżąco (jednak bez dokładnej daty), w miarę pozyskiwania informacji o śmierci członka zgromadzenia. Nie zawsze jednak w XV i XVI wieku taka informacja była wysyłana – szczęśliwie w przypadku księdza Jana dochowano procedury.

Należy pamiętać, że imię ks. Jana figuruje tylko na okładce tabulatury, zaś wewnątrz zabytku widnieją podpisy innych osób: Gasparus Kossetzki (Kosecki, fol. 1r oraz 158r), Valentinus (246r) i Petrus Parczewitha (fol. 260v)³⁶. Nekrolog konwentu kraśnickiego pozwala – w niewielkim co prawda stopniu – na zidentyfikowanie przynajmniej niektórych muzyków działających w tamtym czasie. I tak: Gaspar Kosecki zmarł w 1547 roku; nie ma informacji o przyjęciu święceń kapłańskich przez niego. Ks. Piotr Parczewita (z Parczewa ew. Parczewka), „Canonicus Regularis necnon organorum tactor Conventus Crasnicensis”, do klasztoru wstąpił w 1578 roku, zmarł przed rokiem 1600, ponieważ występuje w dokumentach jeszcze z lat 1580, 1581 i 1590. Valentinus to najprawdopodob-

przebywało ok. 70 zakonników, doliczając do tego około 20, którzy zrezygnowali w okresie kleryckim bądź wystąpili z zakonu, daje to łączną liczbę ok. 90 osób. To dość wysoka liczba, zważywszy, że klasztor w Kraśniku nie był planowany na dużą obsadę.

³² Zielińska, *Nekrolog klasztoru*, s. 100, 110.

³³ Archiwum Państwowe, Kraków, sygn. K 888, s. 70.

³⁴ Archiwum Kościoła i Klasztoru Bożego Ciała w Krakowie, *Memoriale fratrum et benefactorum defunctorum*, s. 11.

³⁵ Archiwum Kurii Biskupiej w Wilnie, sygn. F.1 ep. 5b 8, *Liber Canonicorum Regularium Conventus Vilnensis in Antocollo ad Ecclesiam Sancti Petri*.

³⁶ *Tabulatura organowa Jana z Lublina*, t. 1, wyd. K. Wilkowska-Chomińska, Kraków 1964, s. 12.

niej wspomniany już ks. Walenty z Sędziszowa, „organorum factor”; w klasztorze krańnickim był w 1560 roku, zmarł 30 IX 1572 roku.

Pośród kanoników krańnickiego konwentu muzykami byli ponadto:

— ks. Augustyn Andrzej Kremeci (Kamecki, Kamocki), organista, II poł. XVI wieku (brak bliższych danych)³⁷;

— ks. Augustyn Goderecki z Lwówka, organista klasztorny (*organarius*) od roku 1631 do śmierci w 1643. W klasztorze od 1595 roku, święcenia kapłańskie przyjął 6 marca 1599 roku;

— ks. Paweł Koniuski, profes krańnicki, organarius pochowany (*sepultus*) 24 II 1642 roku;

— ks. Samuel Strzemieciński, *organarius* występuje w metryce z 1653 roku;

— ks. Maurycy Jan Kłosowicz z Sochaczewa, profes krakowski, „organarius per annos 40 ecclesiae nostrae”, zm. 29 listopada 1672 roku;

— ks. Marcin Krupecki, „magister capellae, artista”, grał na organach i flecie, zm. 26 XI 1711 roku;

— ks. Antoni Firmian Lubaczewski, społecznik i promotor nowoczesnego szkolnictwa³⁸, zm. 25 IV 1853 roku, profesor muzyki, którego uczniem był Feliks Ostrowski (1802-1860)³⁹, pianista i kompozytor, dziś niesłusznie zapomniany. Ojciec ks. Lubaczewskiego, Józef (zm. w 1809 roku w Zamościu) był nauczycielem muzyki na dworze starosty Prażmowskiego w Gościeradowie (także wykształconego muzyka – skrzypka);

Opierając się na źródłach archiwalnych, a także tradycji zachowanej w pamięci i wspomnieniach żyjących członków zakonu, można stwierdzić, że kanonicy regularni laterańscy przywiązywali istotną wagę do uprawiania i promocji kultury muzycznej, do tworzenia muzyki liturgicznej, pozaliturgicznej oraz pozakościelnej. Powoływali w tym celu fundacje muzyczne – jedną z nich była fundacja ks. Jana Brodowskiego, szlachcica wielkopolskiego (zm. 26 I 1689). On to, sam będąc muzykiem, w 1675 roku ufundował w krakowskim klasztorze kapełę, wyposażając ją w instrumenty muzyczne, by grała podczas świątecznych nabożeństw. Jeszcze na przełomie XIX i XX wieku w niedziele i święta, podczas wieczornego czasu rekreacji, grał kwartet smyczkowy. Klerycy w nowicjacie uczyli się obowiązkowo gry na fortepianie.

W kolofonie rękopisu ms.280 z Biblioteki Seminarium Duchownego we Włocławku widnieje imię Piotra z Bielaw – skryptora, niekoniecznie muzyka i raczej nie księdza, który w 1445 roku, pod dyktando Jana ze Żnina, wpisał teksty hymnów do tejsze księgi⁴⁰. Wymieniony został w tym miejscu ze względu na hymny, które są formą muzyczną. Wśród muzyków konwentu krakowskiego Bożego Ciała działał natomiast ks. Bartłomiej Korabiowski, „organarius Ecclesiae nostrae”,

³⁷ Wiadomo, że był organistą, jak wynika z notatki *Ex libris RP. Augustini Kremecii Organarii S. Augustini professi eiusdem Coenobii Krasn.* Por. Zalewski, *Biblioteka*, s. 16.

³⁸ K. Łatak, *Kanonicy regularni w dawnej i współczesnej Polsce, w: Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce*, red. K. Łatak, I. Makarczyk, Kraków [2008], s. 29.

³⁹ B. Chmara-Żaczekiewicz, *Ostrowski Feliks*, EM, s. 232.

⁴⁰ E. Zielińska, *Kultura intelektualna kanoników regularnych laterańskich z klasztoru w Krańniku w latach 1469-1563*, Lublin 2002, s. 113, 143-144.

zmarły w 1623 roku podczas epidemii („eadem peste obiit”)⁴¹. Wiadomo, że kanonicy w klasztorach krakowskim i kraśnickim, najprawdopodobniej także w pozostałych domach, śpiewali *Officium Divinum*. Z analizy ksiąg rachunkowych wynika, że w XVII wieku kapele muzyczne istniały w Kraśniku, Kłobucku (6 osób), Mstowie (8) i Krakowie (12). Z metryki wynika, że około 1647 roku klasztorze kraśnickim było jednocześnie dwóch kantorów i dwóch organistów. W najnowszej historii zakonu muzykami byli: ks. Jan Babraj (zm. 1922), br. Teofil Widelka, ks. Stanisław Świś (zm. 2003), ks. Józef Górny czy ks. Wilhelm Kroczek. Ciągłość tradycji muzycznych kanoników regularnych laterańskich jest więc dość dobrze udokumentowana. Do niej odwołuje się powstała w 1997 roku w Kraśniku prywatna szkoła muzyczna im. Jana z Lublina, której program, zadania i cele wpisują się w chlubną tradycję muzyczną tego ośrodka.

Utwory z tabulatury ks. Jana z Lublina, jak i sama tabulatura w postaci faksymilowej zostały wydane⁴². Amerykańska edycja jest jednak niedokładna⁴³, czas więc, by w Polsce podjęto wysiłek w celu krytycznego opracowania tego niezwykle cennego źródła muzyki organowej, co miejmy nadzieję, stanie się rzeczywistością⁴⁴.

słowa kluczowe: Jan z Lublina; Joannes de Lublin; Kraśnik; Kanonicy Regularni Laterańscy; tabulatura organowa

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Kościoła i Klasztoru Bożego Ciała w Krakowie
Memoriale fratrum et benefactorum defunctorum.

Archiwum Kurii Biskupiej w Wilnie

sygn. F.1 ep. 5b 8, *Liber Canonicorum Regularium Conventus Vilnensis in Antocollo ad Ecclesiam Sancti Petri*.

Archiwum Parafialne Kraśnik

sygn. U-1629-1670.

Archiwum Narodowe w Krakowie

sygn. K 888.

⁴¹ Zielińska, *Nekrolog klasztoru*, s. 108.

⁴² *Tabulatura organowa Jana z Lublina*, t. 1, wyd. K. Wilkowska-Chomińska, Kraków 1964; *Antiquitates Musicae in Polonia*, t. 15: *The organ tablature of Warsaw Musical Society*, wyd. J. Gołos, H. Feicht, Warszawa-Graz 1968; *Johannes of Lublin (16th. c.), Tablature of Keyboard Music (1540)*, red. J. Reeves White, w: *Corpus of Early Keyboard Music*, t. 6, z. 1-6, Neuhaußen-Stuttgart 1964-1967.

⁴³ Opinia ustna Sebastiana Adamczyka.

⁴⁴ W bliskiej perspektywie planowane jest wydanie przez Instytut Sztuki PAN traktatów teoretycznych z tabulatury ks. Jana z Lublina pod red. E. Witkowskiej-Zaremby.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
rkps sygn. III 608.

Źródła drukowane

- Antiquitates Musicae in Polonia*, t. 15: *The organ tablature of Warsaw Musical Society*, wyd. J. Gołos, H. Feicht, Warszawa-Graz 1968.
Johannes of Lublin (16th. c.), Tablature of Keyboard Music (1540), red. J. Reeves White, w: *Corpus of Early Keyboard Music*, t. 6, z. 1-6, Neuhausen-Stuttgart 1964-1967.
Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509-1551, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, R. Grzesik, Warszawa 2010.
Tabulatura organowa Jana z Lublina, t. 1, wyd. K. Wilkowska-Chomińska, Kraków 1964.

Opracowania

- B. Chmara-Żaczekiewicz B., *Ostrowski Feliks*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 232.
 Chybiński A., *Tabulatura organowa Jana z Lublina (1540)*, „Kwartalnik Muzyczny”, 1-2 (1911), 3 (1912), 4 (1913).
 Colin Slim H., *Brack Georg*, w: *New Grove Dictionary of Music and Musicians*, vol. 4, red. S. Sadie, New York-Hong Kong 1980, s. 35.
 Dorawa M., *Organy Torunia i okolicznych kościołów*, Toruń 2011.
 Erdman J., *Organy. Poradnik dla użytkowników*, Warszawa [1992].
 Feicht H., *Musikalische Beziehungen zwischen Österreich und Altpolen und Grazer Beiträge zur polnischen Musikgeschichte*, w: *Opera musicologica Hieronymi Feicht*, t. 3: *Studia nad muzyką polskiego renesansu i baroku*, red. Z. Lissa i in., Kraków 1980.
 Gołos J., *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972.
 Gołos J., *Tabulatura łowicka (d. WTM I/220). Omówienie i facsimile*, Warszawa 1995.
 Jachimecki Z., *Tabulatura organowa z biblioteki Klasztoru Św. Ducha w Krakowie z r. 1548*, Kraków 1913.
 Jeż T., *Znaczenie antologii madrygałowych w recepcji repertuaru muzycznego w Europie Północno-Wschodniej*, w: *Europejski repertuar muzyczny na ziemiach Polski*, red. E. Wojnowska, Warszawa 2003.
 Łatak K., *Kanonicy regularni w dawnej i współczesnej Polsce*, w: *Przemijanie i trwańie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce*, red. K. Łatak, I. Makarczyk, Kraków [2008].
 Morawska K., *Cavazzoni Girolamo*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 60-61.
 Müller H. Ch., *Brack Georg*, w: *New Grove Dictionary of Music and Musicians*, vol. 3, red. S. Sadie, New York-Hong Kong 1980, s. 149.
 Poźniak P., *Hellinck Lupus*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 172
 Poźniak P., *Jan z Lublina*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 408-409.
 Poźniak P., *Koniec legendy o polskim madrygale*, „Muzyka”, 41 (1996) nr 3.
 Poźniak P., *Koń Seweryn*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 165.
 Poźniak P., *Mikołaj z Chrzanowa*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 261.

- Poźniak P., *Mikołaj z Krakowa*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 261-262.
- Poźniak P., *Stoltzer Thomas*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2000, s. 126-127.
- Raczek J., *Organy w bazylice Bożego Ciała w Krakowie na Kazimierzu u kanoników regularnych Laterańskich - AD 2008*, w: *Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce*, red. K. Łatak, I. Makarczyk, Kraków [2008].
- Tafiłowski P., *Jan Łaski (1456-1531) kanclerz koronny i prymas Polski*, Warszawa 2007.
- White J. R., *Original Composition and Arrangements in the Lublin Keyboard Tablature*, w: *Essays in musicology. A birthday offering for Willi Apel*, red. H. Tischler, Bloomington 1968, s. 83-92.
- White J. R., *The Tablature of Johannes of Lublin. Ms 1716 of the Polish Academy of Sciences in Cracow*, „Musica Disciplina. A yearbook of the history of Music”, 17 (1963) s. 137-162.
- Wilfing-Albrecht M., *Deutsche Musik in Polen. Ludwig Senfls Motetten in der Tabulatur-sammlung des Johannes von Lublin*, Wien 2013 [mps, Uniwersytet Wiedeński].
- Zielińska E., *Kultura intelektualna kanoników regularnych laterańskich z klasztoru w Kraśniku w latach 1469-1563*, Lublin 2002.
- Zielińska E., *Nekrolog klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Kraśniku*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, 2 (2010) s. 79-125.

CANON JAN OF LUBLIN AND HIS TABLATURE

Summary

The following article is devoted to Jan of Lublin and his collection of musical notation of different compositions called Jan of Lublin's tablature. The author presents Canon Jan and his relationship with the monastery of Regular Canons in Kraśnik. The article also focuses on the tablature itself. It discusses the issue of its origin, its contents – special attention was paid to musical genres, the influence of Western European music on Polish music as well as the original achievements of Polish artists. The article is a presentation of a sixteenth-century written text.

Keywords: Canon Jan of Lublin; a canon; the Canons Regular; Kraśnik; tablature

Translated by Aneta Kiper